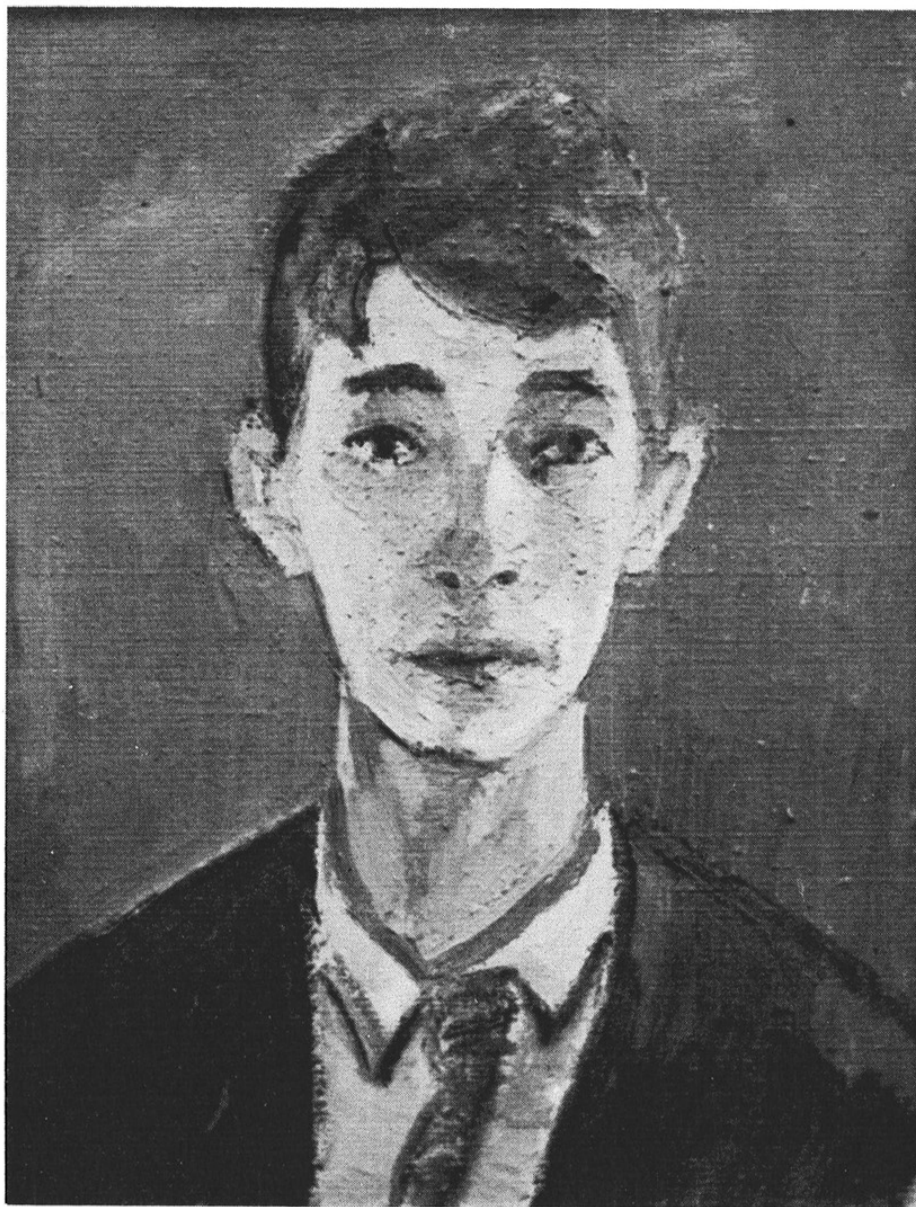

RABBE ENCKELL

SJÄLVPORTRÄ

Rabbe Enckell

Rabbe Enckells intelligenta, ibland en aning preciosa diktarprofil är känd av dem som värdesätta förfinad lyrik. Men åtminstone i Sverige, där han aldrig ställt ut, är han föga känd som den målare han egentligen är — den målare jag också är, skulle han själv säga.

Kapitlet om diktande målare och målade diktare är ännu oskrivet men förtjänade att någon gång skrivas. Den misstänksamme kanske tror att det skulle bli en plaidoyer för så kallad litterär konst. Tvärtom.

Det litterära i konsten (bok- och portföljkonst undantagna) är, liksom det programmatiska i musiken, berättigat endast när det är buret av inre tvång, när det ligger en verklig idékamp bakom konstnärens skapande. Vilka »litterära» konstnärer voro inte Michelangelo, Beethoven, Strindberg (ty den smakriktning som i konstkritiken fått den föraktliga benämningen »litterär» är i lika hög grad påvisbar inom litteraturen). En begreppsutredning vore kanske därför på sin plats: epitetet har vunnit burskap under reaktionen

RABBE ENCKELL

BROR OCH SYSTER

mot sekelslutets symbolism, framför allt den enklare tyska »Man merkt die Absicht»-konsten, som upptäckte och sökte slå mynt av litteraturen hos de stora. Vilka »stora» konstnärer har inte adertonhundratalet fött — åt glömskan.

Men detta är en utvikning från ämnet. I Rabbe Enckells fall är det fråga om något helt annat och troligtvis ganska ovanligt — om en befruktande växelverkan. Ingen kan vara mindre »litterär» än han, både i sitt diktande och sitt målande — åtminstone gäller detta den senare fasen av hans utveckling. I hans konstnärliga produktion över huvud taget gör sig en strävan till renhet från biavsikter starkt märkbar. Det är väl närmast denna renhetssträvan som lett honom in på den dubbla bana han följer.

Utan tvivel har han också i sitt skaplynn två utpräglade och varandra motsatta drag, det intellektualistiska och det sensualistiska, två drag som äro relativt oförenliga och som han i varje fall inte önskar eller söker förena. Hans diktning är sålunda, fastän visuellt inspirerad, ganska renodlat intellektuell — åt-

minstone har dess lyrism en starkt aforistisk prägel — hans måleri däremot är i hög grad en raffinerat sensuell färgkonst och han är en ganska ointresserad tecknare.

Det kan inte bortresoneras att det i en sådan konstnärlig personlighetsklyvning kan finnas något räddhågat, något som inte helt vill ge sig hän i det ena eller det andra. Men när det gäller en artist som producerar så sparsamt och är så mån om sin produktion som Enckell blir det mera förklarligt. Han säger själv att han aldrig brukar måla när han skriver, eller omvänt, utan sysslar med endera periodvis. Den ena disciplinen ger honom möjlighet att nå det avstånd han behöver för att rätt kunna bedöma vad han nyss åstadkommit inom den andra, det ena blir en källa till förnyelse för det andra.

Annars brukar det vanligen vara frågan om förströelse när en konstnär sysslar i två fack — så var det med Hugo, Strindberg, Josephson och andra. Blake är väl ett av de få undantagen, till vilka också Enckell hör.

*

En utblick över Rabbe Enckells utveckling som målare ger ett intryck av tidigt funnen egenart, ehuru han först på sistone kan sägas ha nått ett personligt genombrott.

Han debuterade, tjuogoettårig, redan 1924. Lärare har han under den första ungdomstiden haft ett flertal, men den bland dem, av vilken han anser sig ha lärt något, är Marcus Collin.

Under den första perioden målar han mycket akvarell, något som han senare alldeles givit upp. Det är färgskimrande små studier av motiv som legat nära till hands, främst barnporträtt, gärna i motljus. Enckell påpekar själv ett visst Arosenius-inflytande, men

RABBE ENCKELL

LANDSKAP FRÅN TAVASTLAND

sättet att se är ett annat: det anekdotiska saknas nästan alldeles och skildringen tar väl vara på rent måleriska värden, särskilt ljuset. Det finns i dessa studier någonting nästan österländskt: samma inåtvända förfining, något av samma främmande och avlägsna syn — en stillsam kärlek till fragment och miniatyr. Över huvud taget är Enckells konst intim, men det är en intimitet som inte strävar efter något slag av hemtrevlighet, utan efter djup.

De första oljorna från samma tid äro mörkare och ganska slästrukna i färgen, men det dröjer inte länge förrän en kärvare teknik ger de första ackorden och färgerna börja leva, gradvis ljusnande för att nå ett maximum av blondhet under en italiensk resa 1934. Man märker mer och mer i dessa porträtt och landskap att ljuset är dominanten i Enckells tidigare måleri — ansikten och trädkonturer få liv av den hemlighetsfulla spänning det skänker, ofta nådd genom omärkliga valörer, aldrig brutalt och sakligt. I de italienska landskapslointainerna, som tyckas målade nästan i en enda färg, dallrar luften av sol, medan landskapet där bakom endast verkar förevändning.

Enckell som ljusmålare har något av mystiker — och de flesta ljusmålare bruka ju ha det. Ting och människor kunna te sig överkliga eller livlösa i dessa dukar men ljuset lever. Det är en begränsad konst, men en konst som också vet sin begränsning och därför ofta når mycket långt. Det ger Enckells utveckling ett synnerligen organiskt drag — det ger ett intryck av pålitlighet, kultur och förfining.

När jag i höstas besökte hans hem i Grankulla var det också endast detta. — och det kan ju vara mycket nog — som jag väntade mig, men jag fann i stället ett antal dukar som omedelbart fascinerade mig, djupa eller glödande i färgen, sommarens skörd, blomsterstycken, ett med en bunke penséer mot en farligt

RABBE ENCKELL

FLICKA I BADKAPPA

djupröd emma, just på gränsen till det möjliga, och framför allt ett flickporträtt, som utom att det var färgskönt måleri även ägde ett sällsynt djup som människoskildring, en av dessa tavlor ur vilka modellen träder in till mötes mer levande än i livet. Enckells konst har trätt in i en ny fas, ljuset är inte längre en illusionernas slöja framför tingen, färgen har fått en annan, mer sinnligt direkt relation till verkligheten.

Denna artikel vill inte bara påpeka det förfinade och gedigna i Rabbe Enckells tidigare måleri utan även det nya och starkare löfte han just är i färd med att infria. Hans bana är ännu inte lång och man har mycket kvar att vänta, kanske överraskningar. Och slutligen — eftersom fotografier ge en föga adekvat bild av en konst för vilken färgen betyder så mycket — förtjänar en av hans egna dikter att citeras, en av de allra kortaste, men som likväl ger en föreställning om de snabba, fint uppfattade skiftningar varav han är mäktig:

En fågel —
dess sång flöt in i aftonkylans stop,
flammade till som förtennat liv,
dog, lätt som ett smycke
förlorade tings död.
— Suset mörknade.

Gunnar Ekelöf.

RABBE ENCKELL

PENSÉER